

Fältpiplärkan i nordöstra Skåne 2013

Text: Patrik Olofsson

Fältpiplärkan var under 1800-talet relativt vanlig på de torra sandiga markerna i nordöstra Skåne. Nu finns bara ett fåtal revir kvar.

foto: Patrik Olofsson

Fältpiplärkan är en av nordöstra Skånes karaktärsfåglar.

Inledning

På 1800-talet häckade fältpiplärkan längs de vidsträckta kustnära dynområdena och ute på de öppna sandiga odlingsmarkerna, som ofta låg i träda. I takt med att stora arealer planterades med tall för att förhindra sandflykt och många sandfältsområden växte igen försämrades miljön för fältpiplärkan. Populationen i hela landet minskade dramatiskt och fältpiplärkan tillhör numera en av våra mest sällsynta fåglar. Idag tillhör den hotkategorin ”Starkt hotad” (EN) i den nationella rödlistan (Gärdenfors 2010).

För att följa upp artens utveckling gjordes

2013 en inventering i Skåne. Arbetet skedde på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne län inom ramen för det EU-finansierade Life+ Nature-projektet ”Sand Life” och den statliga uppföljningen av skyddade områden.

Historik

Fältpiplärkan var tidigare ingen ovanlig fågel. Lundaprofessorn Sven Nilsson skriver i sin Skandinavisk fauna, Föglarna från 1858: ”På torra fält och sandhedar i det södra Sverige, är denna pip-lärka icke sällsynt, och på somliga ställen förekommer hon talrikt. I Skåne träffar man henne

på de flesta högländta och sandiga, med ljung och enris glest bevuxna hedar och allmänningar, så väl i kustbygderna, som i det inre af landet.” (Nilsson 1858).

Under de senaste 150 åren har utvecklingen för fåltpiplärkan varit negativ. En omfattande plantering av tall på flygsandfält och magra hedmarker samt upphört åkerbruk på improduktiva sandmarker har förstört och fragmenterat gamla häckmiljöer. Även ökat kvävenedfall har bidragit till att magra ängsmarker vuxit igen.

Fåltpiplärkan har inventerats i Skåne vid ett flertal tillfällen tidigare. Första gången var 1968 då 81 par påträffades. Cirka 25 par var då knutna till nordöstra Skåne (Högstedt 1969). Därefter har fåltpiplärkan inventerats i Skåne 1983, 1992, 2001 och 2008. Resultaten för inventeringarna 1968-2001 visar att fåltpiplärkepopulationen i Skåne varit stabil på runt 80 par 1968-2001, bortsett från toppåret 1983 då 210 revir noterades. I nordöstra Skåne, där en stor del av fåglarna noterats, konstaterades 25-34 revir under inventeringsåren 1968, 1992 och 2001 med närmare hundra par toppåret 1983. Vid inventeringen 2001 utgjorde de nordostskånska fåltpiplärkorna cirka 40 % av Skånes totala population (Adolfsson 1984, Jungbeck 1992, Gierow 1994, Bergendahl 2002, Bergendahl 2008). Anledningen till de höga siffrorna 1983 är att fåltpiplärkan troligen hade en god period under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Den omfattande inventeringen täckte dessutom in stora arealer jordbruksmark. Fåglar påträffades under inventeringen 1983 även på hyggen. Det var vid denna tid gott om aktiva grustag

runt om i bygden och det fanns fortfarande kvar öppna sandiga fält, inte minst militära övningsfält med hög aktivitet av bandfordon. I flera områden präglades markerna även av ett mindre bevattningsintensivt jordbruk.

Mellan 2001 och 2008 halverades populationen i Skåne från 79 till 42 revir. Säsongen 2008 påträffades ytterligare en handfull revir längs Hallandskusten och vid senaste inventeringen fanns det således sannolikt inte mer än 50 revir i hela Sverige. Det faktum att en stor del av reviren verkar bestå av oparade hanar gör situationen för fåltpiplärkan ännu mer prekär. (Bergendahl 2002 och Bergendahl 2008).

Metod

Merparten av fåltarbetet skedde under maj-juli. Kortare kompletterande besök, för att följa upp häckningar och kolla efter flygga kullar, gjordes fram till början av augusti. De 18 utvalda lokalerna utgjordes främst av områden som haft fåltpiplärkor 2008 och 2001 men även ännu äldre lokaler som inte hyst fåglar sedan 1980- och 1990-talen ingick bland de inventerade lokalerna. Lokalernas storlek var högst varierande, från små grustag och mindre partier med torra ängsmarker på några hektar, till stora områden som kuststräckan Åhus-Juleboda. När det gäller de största områdena delades dessa upp i mindre delomåden.

Inventeringen skedde genom ”Förenklad revirkartering för jordbruksmark” (enligt Naturvårdsverkets normer, Version 1:1 2012-05-28). Vid besöken strövades lokalerna sakta genom med täta stopp för kikarspaning. I de fall inga fåglar notera-

des spelades fältpiplärkans sång upp med följd att lokalens eventuella fåglar började sjunga. I de fall fåglar redan sjöng på lokalen spelades ingen sång upp.

Observationerna av fåglar var i huvudsak av två kategorier; sjungande oparade hanar och noterade par med någon form av häckningskriterie. Samtliga lokaler med fältpiplärkor (sjungande hanar, födosök och boplatser) registrerades med GPS (RT90). Vädret under inventeringsperioden var inledningsvis blåsigt och något ostadigt men senare stabilt under större delen av juni och juli med många bra inventeringsdagar då det rädde lugnt och soligt väder.

Fältpiplärkan i nordöstra Skåne

I nordöstra Skåne har fältpiplärkan under senare tid framför allt hållit till i området kring Ripa-Åhus, på Rinkaby skjutfält samt längs kusten söder om Åhus ner till kommungränsen. Häckmiljön utgörs framför allt av sandig hedmark och kustnära dynlandskap. Resultatet för inventeringen 2013 visar att fältpiplärkans tillbakagång fortsatt. Totalt påträffades 8 revir; 3 revir i inlandet, i området Ripa-Sännarna-Horna sandar samt 5 revir längs kusten: 1 revir Yngsjö havsbad samt 4 revir mellan Gropahålet och Tvillingaboden.

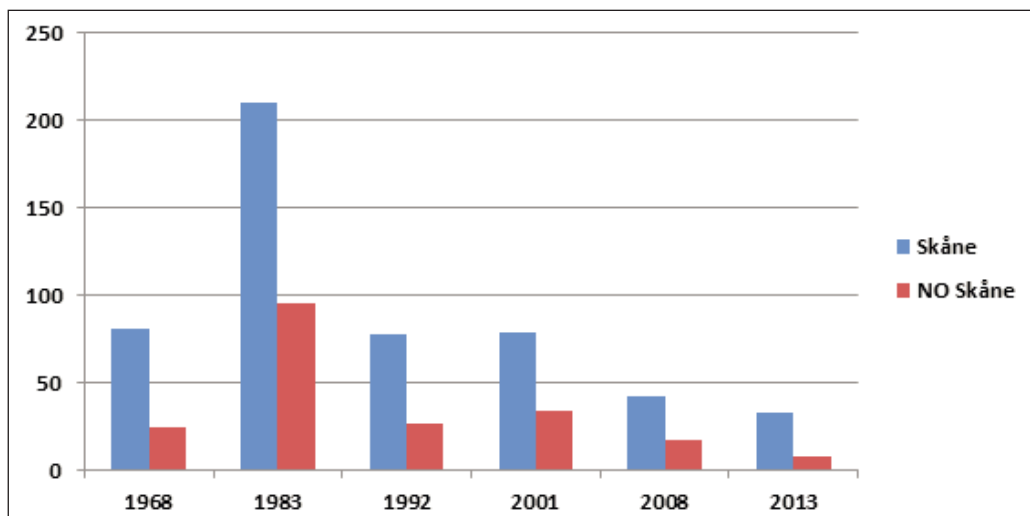
Jämfört med inventeringen 2008, då 17 revir konstaterades i nordöstra Skåne, så är det en halvering av antalet revir. Även geografiskt har utbredningsområdet krympt. Fåglarna verkar ha försvunnit från flera lokaler norr om Åhus; kustområdet (Landön-Dala) och kustnära lokaler (Rinkaby skjutfält) samt Bäckaskogs grustag. Likaså saknades fältpiplärkan vid Everöds

Utbredningen av fältpiplärkerekvir i Nö-Skåne 2008 respektive 2013. ■ = 2008, ● = 2013

flygplats 2013. Längs kuststräckan Åhus-Kommungränsen har antalet revir minskat från 6 revir (2008) till 5 revir 2013.

När det gäller andelen säkra häckningar så noterades under 2013 häckning i 5 av de 8 reviren (62 %). Vid förra inventeringen 2008 konstaterades häckning i 8 av de 17 reviren (47 %). I princip gjordes inga försök att lokalisera bon under inventeringen. Som säkert häckningskriterie nöjde jag mig med observationer av adulta fåglar med mat i näbben alternativt utflugna ungar som matades av adulta fåglar. I reviret vid Horna grusgrop påträffades dock ett bo. Boet låg i ett område med en mosaik av bara sandpartier och högre vegetation som delvis var av ruderatkaraktär med getväppling, enstaka lupiner och låga uppslag av salix.

Figur 1. Antal revir av fältpiplärka i Skåne 1968-2013.

Själva boet var placerat under en liten salixplanta där de överhängande grenarna utgjorde skydd. Fyra stora ungar (pullstatus D) påträffades 12/7 och minst två flygga ungar sågs veckan därpå. Vid kontroll av boet 27/7 påträffades tre okläckta ägg. Jag utgick från att dessa var rötägg från häckningen men vid kontroll två veckor senare visade det sig att boet återanvänts för en andra kull och två nästan flygfärdiga ungar (pullstatus D) låg i samma bo.

Diskussion

Ser vi framåt så bedömer jag att nordöstra Skånes inlandslokaler står nästa på tur att förlora sina fältpiplärkor. Här har minskningen varit markant, från 9 revir 2008 till 3 revir 2013. Idag finns fåglar bara kvar kring Ripa-Sännarna-Horna sandar och av de tre reviren noterades två i eller i nära anslutning till f.d grustag och ett revir fanns vid en motocrossbana. De torra betesmarker där fåglarna fanns tidigare har idag överlag ett alltför slutet markskikt. Öppen sand saknas nästan helt. Även de

nuvarande lokalerna, vid f.d grustag, är på väg att växa igen och det krävs med all sannolikhet snabba åtgärder för att fåglarna ska finnas kvar.

Längs kuststräckan Åhus-Juleboda har antalet revir minskat något mellan 2008 och 2013. Med tanke på att hela kuststräckan hyste 12 revir vid inventeringen 2001 är det även här på plats att känna viss oro för framtiden. Numera är de kuthäckande fältpiplärkorna relativt samlade på sträckan Gropahålet-Tvillingaboden, en sträcka på cirka 3 km. Risken finns att populationen fragmenteras ytterligare.

Även om det vid kusten fanns flera fina lokaler 2013 med öppna dynamråden och torr hedmark, så var avståndet mellan de olika reviren cirka 400-500 meter, vilket innebär att fler områden längs kusten måste vara lämpliga för att fåglarna ska kunna öka och återta gamla häcklokaler. Idag är stora delar av dynamrådena alltför igenväxta, dels med självsädd tall och dels med gräs och strandråg.

Fältpiplärkorna vid kusten lever längs en mycket smal remsa med öppen mark (sanddyner och torr hedvegetation), utan närhet till alternativa födosöks- och häckningsmiljöer, på grund av den avgränsade tallskogen. Därför får strandzonen inte vara för smal. På de nuvarande lokalerna är strandremsan som regel minst 50 meter bred, oftast uppåt 80-100 meter bred. Förutom ett tillräckligt stort födosöksområde så är en bred strandzon sannolikt även viktig ur störningssynpunkt då de häckande fåglarna ska våga mata ungar i boet mm. även då badgäster besöker stranden.

foto: Patrik Olofsson

Nyss utflugen fältpiplärkeunge.

Patrik Olofsson

Referenser

- Adolfsson K. 1984. Fältpiplärkan *Anthus campestris* i Skåne 1983. *Anser* 23:163-168.
- Bergendahl, R. 2002. Förekomst av fältpiplärka i Skåne 2001. *Anser* 40:223-226.
- Bergendahl, R. 2008. Fältpiplärka, *Anthus campestris*, i Skåne 2008. Länsstyrelsen i Skåne län.
- Gierow, M. 1992. Fältpiplärkan i Skåne 1992. *Anser* 33: 97-100.
- Gärdenfors, U. (ed.) 2010. Rödlistade arter i Sverige 2010 – The 2010 Red List of Swedish Species. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Högstedt, G. 1968. Fältpiplärkan i Sverige 1968. *Medd. från SkOF* 8:28-31.
- Jungbeck, U. 1992. Fältpiplärkan i nordöstra Skåne 1992. *Spoven* nr 4:136-137.
- Larsson, K. 2007. Åtgärdsprogram för bevarande av fältpiplärka. Naturvårdsverket.
- Nilsson, S. 1858. *Skandinavisk fauna. Föglarna*.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, Supplement 31*, Stockholm.